

۱۵۸ ۸۳۷/۸

سازمان جهانی تجارت و حقوق بین الملل بشر

(موافقتنامه‌ها، سیاست‌ها و رویه نهادهای حل و فصل اختلاف)

دکتر سید صلاح الدین فاطمی زراد

سرشناسه : فاطمی نژاد، سید صلاح الدین، ۱۳۵۰ -
 عنوان و نام پدیدآور : سازمان جهانی تجارت و حقوق بین الملل بشر:
 (موافقتنامه ها، سیاست ها و رویه نهادهای حل و فصل
 اختلاف) / سید صلاح الدین فاطمی نژاد
 مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۳۹۷
 مشخصات ظاهری : ۶۷۲ ص
 فروست : علوم اجتماعی؛ ۱۱۴۸.
 شابک : 978-964-511-947-6
 وضعیت فهرست نویسی : فیا.
 موضوع : سازمان جهانی تجارت - World Trade Organization
 موضوع : حقوق بین الملل - International law
 موضوع : بازرگانی بین المللی - International Trade
 رده بندی - نگره : ۱۳۹۶ س ۲ / ف ۳۴۱۰ KZ
 رده بندی دبیری : ۳۴۱
 شماره کتابشناسی : ۴۹۸۵۹۶۰

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز
 از ناشر خلاف قوانین و مقررات و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن های ذیل اطلاع دهید.

۱۱۴۸

نشر میزان

سازمان جهانی تجارت و حقوق بین الملل بشر

دکتر صلاح الدین فاطمی نژاد

چاپ اول: بهار ۱۳۹۷

قیمت: ۴۸۰۰۰ تومان

شماره: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۹۴۷-۶

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعداز چهارراه سهروردی، خ کاووسی فر، کوچه نکسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
 فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۰
 واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۳۹۵۲۹-۳۱
 وبسایت: www.mizan-law.ir mizannasher@yahoo.com پست الکترونیکی:

فهرست مطالب

۱۷	مقدمه
۲۵	بخش اول مبانی نظری حقوق بین الملل بشر
۲۷	فصل اول: گفتمان‌های حقیقی بین الملل بشر
۲۹	مبحث اول: گفتمان حقوق بشر
۳۷	گفتار اول: رهیافت جراثش بولی
۴۲	گفتار دوم: رهیافت نسبی تریبی فرمنکی
۴۵	گفتار سوم: رهیافت انکارگرایی بین الملل بشر
۴۷	گفتار چهارم: رهیافت تکثر فرهنگی
۴۸	گفتار پنجم: رهیافت ایدئولوژیکی نسبت به حقوق بشر
۵۱	مبحث دوم: گفتمان قانونی
۵۲	گفتار اول: گفتمان قانونی در سطح ملی
۵۲	گفتار دوم: گفتمان قانونی در سطح بین المللی
۵۸	مبحث سوم: گفتمان سیاسی
۵۹	گفتار اول: رهیافت لیبرالیستی
۶۱	گفتار دوم: رهیافت سوسیالیستی
۶۴	(۱) اجرا در سطح ملی
۶۴	(۲) اجرا در سطح بین المللی
۶۵	الف) سازوکارهای مبتنی بر منشور سازمان ملل متحد
۶۸	ب) سازوکارهای مبتنی بر معاهدات حقوق بشری
۶۹	مبحث چهارم: دکترین‌های حقوق بشری
۶۹	گفتار اول: دکترین امنیت انسانی

- گفتار دوم: دکترین حکمرانی مطلوب ۷۵
- گفتار سوم: دکترین مسئولیت حمایت ۸۰

فصل دوم: نظریه‌های حقوق بین‌الملل بشر و حقوق تجارت بین‌الملل ۸۸

مبحث اول: حقوق بین‌الملل بشر ۸۸

گفتار اول: رژیم بین‌المللی حقوق بشر ۹۰

گفتار دوم: نسل‌های حقوق بین‌الملل بشر ۹۱

بند اول: حقوق مدنی و سیاسی ۹۴

۱) حق حیات ۹۶

۲) منع شکنجه، مجازات و رفتارهای بی‌رحمانه و غیر انسانی ۹۷

۳) حق تعیین سرنوشت یا حق مشارکت سیاسی ۹۸

۴) آزادی مذکور ۹۹

۵) حق دادخواهی ۱۰۰

بند دوم: حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۰۲

۱) حق بر حداقل‌های میبستی (- حق بر سطح مناسب زندگی از جمله حق بر غذا) ۱۰۸

الف) عناصر حق بر غذا ۱۰۹

ب) حق بر غذا در اسناد حقوق بشری ۱۰۹

۲) حق بر حداقل‌های درمانی - بهداشتی ۱۲۱

الف) حق بر سلامت و عناصر تشکیل دهنده آن ۱۲۱

ب) حق دسترسی به داروهای اساسی و عناصر تشکیل دهنده آن ۱۲۲

ج) حق بر سلامت و دسترسی به داروهای اساسی در اسناد حقوق بشری ۱۲۳

۳) حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم ۱۳۸

الف) عناصر تشکیل دهنده حق بر دسترسی به آب آشامیدنی سالم ۱۳۸

ب) حق بر دسترسی به آب آشامیدنی سالم در اسناد حقوق بشری ۱۴۰

۴) حق بر تأمین اجتماعی ۱۴۵

الف) عناصر تشکیل دهنده حق بر تأمین اجتماعی ۱۴۵

ب) حق بر تأمین اجتماعی در اسناد حقوق بشری ۱۴۷

۵) حق بر کار و استانداردهای بنیادین کار ۱۵۷

فهرست مطالب □ ۷

الف) حق بر کار، برابری فرد و اوقات فراغت.....	۱۵۹
ب) عناصر تشکیل دهنده حق بر کار.....	۱۶۱
ج) حق بر استانداردهای بنیادین کار در اسناد حقوق بشری.....	۱۶۳
۶) حق بر حداقل‌های آموزشی (حق بر آموزش).....	۱۷۱
الف) عناصر تشکیل دهنده حق بر آموزش.....	۱۷۱
ب) حق بر آموزش در اسناد بین‌المللی حقوق بشر.....	۱۷۳
ج) حق بر آموزش حقوق بشر و عناصر تشکیل دهنده آن.....	۱۸۵
۷) ساز کار شکایت از دولت‌ها در موارد نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۱۸۹
بند دوم: حقوق همبستگی.....	۱۹۱
۱) حق بر توسعه.....	۱۹۴
الف) حق بر توسعه انسانی.....	۱۹۷
ب) دکترین امنیت انسانی به مثابه حق بر توسعه انسانی.....	۲۰۰
ج) عناصر تشکیل دهنده حق بر توسعه.....	۲۰۱
د) حق بر توسعه در اسناد حقوق بشری.....	۲۰۲
۲) حق بر محیط زیست سالم.....	۲۱۸
الف) عناصر تشکیل دهنده حق بر محیط زیست سالم.....	۲۱۹
۱) حق دسترسی به اطلاعات زیست محیطی.....	۲۲۰
۲) حق مشارکت در اتخاذ تصمیمات زیست محیطی.....	۲۲۱
۳) حق بر آموزش مسائل زیست محیطی.....	۲۲۲
۴) حق دسترسی به مراجع اداری و قضایی از جمله مجازات و جبران خسارات زیست محیطی.....	۲۲۲
ب) حق بر محیط زیست سالم در اسناد بین‌المللی حقوق بشر.....	۲۲۴
۳) حق بر دسترسی آزاد به اطلاعات.....	۲۲۹
الف) عناصر تشکیل دهنده حق بر دسترسی آزاد به اطلاعات.....	۲۳۱
ب) حق بر دسترسی آزاد به اطلاعات در اسناد حقوق بین‌الملل بشر.....	۲۳۴
۴) حق بر ارتباطات.....	۲۳۸
الف) عناصر تشکیل دهنده حق بر ارتباطات.....	۲۴۲
ب) حق بر ارتباطات در اسناد حقوق بین‌الملل بشر.....	۲۴۳

۲۴۵.....	۵) حق بر صلح.....
۲۴۶.....	الف) ارکان حق بر صلح مثبت.....
۲۴۷.....	ب) حق بر صلح مثبت در اسناد حقوق بین‌الملل بشر.....
۲۴۸.....	بند چهارم: نسل چهارم حقوق بشر (حق بر توسعه پایدار نسل‌های آینده).....
۲۵۵.....	مبحث دوم: جهانی شدن.....
۲۵۷.....	گفتار اول: جهانی شدن حقوق بشر.....
۲۶۲.....	گفتار دوم: جهانی شدن تجارت.....
۲۶۹.....	فصل سوم: نظام حقوقی سازمان جهانی تجارت.....
۲۷۳.....	مبحث اول: کارکردها و اهداف سازمان جهانی تجارت.....
۲۷۴.....	گفتار اول: اهداف سازمان جهانی تجارت.....
۲۷۵.....	گفتار دوم: کارکردهای سازمان جهانی تجارت.....
۲۷۶.....	گفتار سوم: عضویت در سازمان جهانی تجارت.....
۲۷۷.....	گفتار چهارم: ساختار سازمان جهانی تجارت.....
۲۷۷.....	بند اول: کنفرانس وزیران.....
۲۷۸.....	بند دوم: شورای عمومی.....
۲۷۸.....	بند سوم: رکن حل و فصل اختلاف.....
۲۷۹.....	بند چهارم: رکن بررسی خط مشی تجاری.....
۲۷۹.....	بند پنجم: شوراهای تخصصی.....
۲۸۰.....	بند ششم: کمیته‌های تخصصی.....
۲۸۰.....	بند هفتم: دبیرخانه.....
۲۸۱.....	مبحث دوم: رژیم بین‌المللی حقوقی سازمان جهانی تجارت.....
۲۸۲.....	گفتار اول: اصول و قواعد بنیادین حاکم بر حقوق سازمان جهانی تجارت.....
۲۸۳.....	بند اول: اصل تضمین آزادسازی تجارت بین اعضا.....
۲۸۷.....	بند دوم: اصل کاهش تعرفه‌های گمرکی و دسترسی به بازار.....
۲۸۹.....	بند سوم: اصول منع تبعیض یا الغای کلیه تبعیض‌های تجاری.....
۲۹۰.....	۱) اصل دولت‌های کامله الوداد.....
۲۹۱.....	الف) رفتار دولت کامله الوداد بر اساس گات ۱۹۴۷ و ۱۹۹۴.....

فهرست مطالب □ ۹

۲۹۲.....	ب) رفتار دولت کامله الوداد بر اساس موافقتنامه گاتز
۲۹۳.....	ج) رفتار دولت کامله الوداد بر اساس موافقتنامه تریپس
۲۹۳.....	۲) اصل رفتار ملی
۲۹۴.....	الف) ماهیت تعهد رفتار ملی بر اساس گات ۱۹۹۴
۲۹۴.....	ب) رفتار ملی بر اساس موافقتنامه گاتز
۲۹۵.....	ج) رفتار ملی بر اساس موافقتنامه تریپس
۲۹۵.....	بند چهارم: اصل شفافیت بخشیدن به مقررات تجاری و قابل پیش بینی بودن تجارت
۲۹۷.....	۱) ماهیت تعهدات مربوط به اصل شفافیت بر اساس گات ۱۹۹۴
۲۹۷.....	۲) ماهیت تعهدات مربوط به اصل شفافیت در موافقتنامه گاتز
۲۹۸.....	۳) ماهیت تعهدات مربوط به اصل شفافیت در موافقتنامه تریپس
۲۹۸.....	بند پنجم: اصل توسعه مباحثات اقتصادی
۲۹۸.....	بند ششم: اصل تجارت عادلانه یا منصفانه و رقابتی
۳۰۰.....	۱) مقررات مربوط به تجارت منصفانه و رقابتی در موافقتنامه گات
۳۰۱.....	۲) مقررات مربوط به تجارت منصفان و رقابتی در موافقتنامه گاتز
۳۰۱.....	۳) مقررات مربوط به تجارت منصفانه و رقابتی در موافقتنامه یارانه‌ها و اقدامات
۳۰۲.....	جبرانی
۳۰۲.....	بند هفتم: اصل رفتارهای ویژه و متفاوت
۳۰۳.....	۱) حقوق و تعهدات متفاوت ناشی از موافقتنامه‌ها
۳۰۴.....	۲) رفتار متفاوت اعطایی سایر اعضا به کشورهای در حال توسعه
۳۰۴.....	۳) رفتار ویژه و متفاوت بر اساس موافقتنامه کشاورزی
۳۰۵.....	گفتار دوم: رویه‌های تصمیم‌گیری در سازمان جهانی تجارت
۳۰۶.....	بند اول: شیوه عادی
۳۰۶.....	۱) تصمیم‌گیری از طریق اجماع
۳۰۶.....	۲) تصمیم‌گیری از طریق رأی‌گیری اکثریت
۳۰۶.....	بند دوم: شیوه خاص
۳۰۶.....	۱) تصمیم‌گیری از طریق رکن حل و فصل اختلاف
۳۰۷.....	۲) تصمیم‌گیری از طریق تفاسیر معتبر
۳۰۸.....	۳) الحاق‌ها

- ۳۰۸..... (۴) استثنائات
- ۳۰۸..... (۵) اصلاحیه‌ها
- ۳۰۹..... (۶) بودجه سالانه و مقررات مالی
- ۳۱۰..... بند سوم: تصمیم‌گیری سازمان جهانی تجارت در عمل
- ۳۱۰..... (۱) تصمیم‌گیری از طریق اجماع در برابر تصمیم‌گیری از طریق رأی‌گیری
- ۳۱۱..... (۲) مشارکت کشورهای در حال توسعه عضو
- ۳۱۲..... (۳) نقش سازمانهای غیر دولتی در تصمیم‌گیری
- ۳۱۳..... (۴) شکل و مبنای قانونی تصمیمات سازمان جهانی تجارت
- ۳۱۵..... مبدا سوم: حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- ۳۱۷..... گزاره اول: نهادهای رسیدگی و حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- ۳۱۸..... بند اول: رکن حل و فصل اختلاف
- ۳۱۹..... بند دوم: پانزده رکن حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- ۳۲۳..... بند سوم: رکن رسیدگی و حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- بند چهارم: دیگر اشخاص و ارکان ذی‌مدخل در حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- ۳۲۶..... تجارت
- ۳۲۸..... گزاره دوم: اصول حاکم بر حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- ۳۲۸..... بند اول: شیوه‌های رسیدگی و حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- ۳۲۹..... بند دوم: هدف و مقصود نظام حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- ۳۳۱..... بند سوم: صلاحیت نظام حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت
- ۳۳۴..... بند چهارم: دسترسی به نظام حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت
- ۳۳۷..... بند پنجم: فرایند حل و فصل اختلاف در سازمان جهانی تجارت
- ۳۵۰..... بند ششم: قواعد تفسیر و بار اثبات ادعا
- ۳۵۱..... بند هفتم: جبران خسارت
- ۳۵۲..... بند هشتم: محرمانه بودن و قواعد رفتار
- ۳۵۴..... بند نهم: کمک‌ها و قواعد ویژه برای کشورهای در حال توسعه

بخش دوم: نسبت میان حقوق بین‌الملل بشر و حقوق سازمان

جهانی تجارت..... ۳۵۷

فصل اول: تعاملات و تعارضات..... ۳۵۹

مبحث اول: تعامل یا رویکرد ایجابی..... ۳۶۳

مبحث دوم: تعارض یا رویکرد سلبی..... ۳۷۰

مبحث سوم: سلسله مراتب تعهدات حقوق بشری و تعهدات تجاری..... ۳۷۶

گفتار اول: «تعهدات عام‌الشمول» و تعهدات «قاعده آمره»..... ۳۷۸

گفتار دوم: همساز، اتفی کردن تعهدات حقوق بشری و تعهدات تجاری..... ۳۸۱

گفتار سوم: بررسی تعهدات حقوق بشری بر تعهدات تجاری..... ۳۸۲

فصل دوم: التزام سازمان جهانی تجارت به رعایت حقوق بین‌الملل بشر..... ۳۸۵

مبحث اول: التزام سازمان‌های بین‌المللی به رعایت حقوق بین‌الملل..... ۳۸۸

مبحث دوم: منابع تعهداتی حقوق بین‌الملل بشر در سازمان جهانی تجارت..... ۴۰۲

گفتار اول: تعهدات دولت‌ها در سازمان جهانی تجارت..... ۴۰۵

گفتار دوم: تعهدات خود سازمان جهانی تجارت..... ۴۰۶

گفتار سوم: تعهدات بر اساس حقوق بین‌الملل عام..... ۴۰۷

گفتار چهارم: تعهدات بر اساس اصول کلی حقوق بین‌الملل..... ۴۱۴

گفتار پنجم: محدودیت‌های قانونی برای اقدامات تجاری مرتبط با حقوق بشر..... ۴۱۶

گفتار ششم: شروط استثنایی موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت و نقض موازین حقوق

بین‌الملل بشر..... ۴۲۶

بخش سوم: عملکرد سازمان جهانی تجارت و حقوق بین‌الملل

بشر..... ۴۳۱

فصل اول: سیاست‌های سازمان جهانی تجارت و حقوق بین‌الملل بشر..... ۴۳۳

مبحث اول: فرایند آزادسازی تجارت و آثار آن بر حقوق بین‌الملل بشر..... ۴۳۴

مبحث دوم: الحاق به سازمان جهانی تجارت و آثار آن بر حقوق بین‌الملل بشر..... ۴۳۶

- مبحث سوم: تحصیل مزایای رقابتی و آثار آن بر حقوق بین الملل بشر..... ۴۳۷
- مبحث چهارم: سیاست های تجاری اعضاء سازمان جهانی تجارت و آثار آن بر حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی..... ۴۳۸
- گفتار اول: سیاست های سازمان جهانی تجارت و حق بر غذا..... ۴۴۱
- گفتار دوم: سیاست های سازمان جهانی تجارت و حق بر سلامت..... ۴۴۲
- گفتار سوم: سیاست های سازمان جهانی تجارت و حق دسترسی به داروهای اساسی..... ۴۴۷
- بند اول: حق دسترسی به داروهای اساسی و اعلامیه دوحه..... ۴۴۹
- بند دوم: حق دسترسی به داروهای اساسی و تصمیم ۳۰ اوت ۲۰۰۳..... ۴۵۲
- بند سوم: اصلاح موافقتنامه تریپس..... ۴۵۳
- گزار چهارم: سیاست های سازمان جهانی تجارت و حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم..... ۴۵۳
- گفتار پنجم: سیاست های سازمان جهانی تجارت و حق بر کار..... ۴۵۸
- گفتار ششم: سیاست های سازمان جهانی تجارت و حق بر آموزش..... ۴۶۷
- مبحث پنجم: سیاست های سازمان جهانی تجارت و آثار آن بر حقوق همبستگی حقوق..... ۴۷۱
- گفتار اول: سیاست های سازمان جهانی تجارت و حق بر توسعه..... ۴۷۱
- گفتار دوم: سیاست های سازمان جهانی تجارت و حق بر محیط زیست سالم..... ۴۷۴

فصل دوم: موافقتنامه های سازمان جهانی تجارت و آثار عملی آن بر حقوق بشر..... ۴۷۷

- مبحث اول: موافقتنامه های سازمان جهانی تجارت و آثار آن بر حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی..... ۴۷۹
- گفتار اول: حق بر غذا و موافقتنامه های سازمان جهانی تجارت..... ۴۷۹
- بند اول: حق بر غذا و موافقتنامه کشاورزی..... ۴۸۰
- بند دوم: حق بر غذا و موافقتنامه تریپس..... ۴۸۳
- بند سوم: حق بر غذا و موافقتنامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی..... ۴۸۴
- بند چهارم: حق بر غذا و موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت ۱۹۹۴..... ۴۸۹
- بند پنجم: حق بر غذا و موافقتنامه راجع به یارانه ها و اقدامات جبرانی..... ۴۸۹
- بند ششم: حق بر غذا و موافقتنامه موانع فنی فرا راه تجارت..... ۴۹۲
- گفتار دوم: حق بر سلامت و موافقتنامه های سازمان جهانی تجارت..... ۴۹۵
- بند اول: حق بر سلامت و موافقتنامه تریپس..... ۴۹۵

فهرست مطالب □ ۱۳

بند دوم: حق بر سلامت و موافقتنامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی.....	۴۹۸
بند سوم: حق بر سلامت و موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت ۱۹۹۴.....	۵۰۱
بند چهارم: حق بر سلامت و موافقتنامه موانع فنی فراروی تجارت.....	۵۰۳
بند پنجم: حق بر سلامت و موافقتنامه رویه‌های ضد دامپینگ (ضد قیمت شکنی).....	۵۰۵
بند ششم: حق بر سلامت و موافقتنامه عمومی راجع به تجارت خدمات.....	۵۰۷
گفتار سوم: حق دسترسی به داروهای اساسی و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت.....	۵۰۹
بند اول: حق دسترسی به داروهای اساسی و موافقتنامه تریپس.....	۵۱۰
بند رم: حق دسترسی به داروهای اساسی و موافقتنامه اعمال اقدامات بهداشتی و بهداشت نباتی.....	۵۱۸
بند سوم: حق دسترسی به داروهای اساسی و موافقتنامه گات ۱۹۹۴.....	۵۲۰
گفتار چهارم: حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم.....	۵۲۳
بند اول: حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم و موافقتنامه گاتز.....	۵۲۴
بند دوم: حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم و موافقتنامه گات ۱۹۹۴.....	۵۲۷
گفتار پنجم: حق بر کار و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت.....	۵۲۹
بند اول: حق بر کار و موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت.....	۵۲۹
بند دوم: حق بر کار و موافقتنامه کشاورزی.....	۵۳۰
بند سوم: حق بر کار و موافقتنامه گاتز.....	۵۳۱
بند چهارم: حق بر کار و موافقتنامه منسوجات و پوشاک.....	۵۳۳
گفتار ششم: حق بر آموزش و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت.....	۵۳۴
بند اول: حق بر آموزش و موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت.....	۵۳۵
بند دوم: حق بر آموزش و موافقتنامه گاتز.....	۵۳۶
بند سوم: حق بر آموزش و موافقتنامه تریپس.....	۵۳۹
مبحث دوم: موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت و آثار آن بر حقوق همبستگی.....	۵۴۰
گفتار اول: حق بر توسعه.....	۵۴۰
بند اول: حق بر توسعه و موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات).....	۵۴۱
بند دوم: حق بر توسعه و موافقتنامه تریپس.....	۵۴۵
بند سوم: حق بر توسعه و موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی.....	۵۴۷
بند چهارم: حق بر توسعه و موافقتنامه محصولات غیر کشاورزی.....	۵۵۲

- گفتار دوم: حق بر محیط زیست سالم و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۵۵۳
- بند اول: حق بر محیط زیست سالم و موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت ۵۵۴
- بند دوم: حق بر محیط زیست سالم و موافقتنامه عمومی تجارت خدمات ۵۵۸
- بند سوم: حق بر محیط زیست سالم و موافقتنامه موانع فنی راه تجارت ۵۶۰
- بند چهارم: حق بر محیط زیست سالم و موافقتنامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی ۵۶۲
- بند پنجم: حق بر محیط زیست سالم و موافقتنامه یارانه‌ها و اقدامات جبرانی ۵۶۴
- بند ششم: حق بر محیط زیست سالم و موافقتنامه ترپس ۵۶۴

فصل دوم: رویه نهادهای حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت از منظر موازین

- حقوق بین‌الملل ث ۵۶۶
- مبحث اول: حق بر مساوی رویه نهادهای حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ۵۶۶
- مبحث دوم: حق بر دسترسی به رویه نهادهای حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ۵۶۸
- مبحث سوم: حق دسترسی به رویه‌های اساسی و رویه نهادهای حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ۵۷۱
- مبحث چهارم: حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم و رویه نهادهای حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ۵۷۲
- مبحث پنجم: حق بر کار و رویه نهادهای حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ۵۷۲
- مبحث ششم: حق بر توسعه و رویه نهادهای حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ۵۷۴
- مبحث هفتم: حق بر محیط زیست سالم و رویه نهادهای حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ۵۷۴

فصل چهارم: عملکرد سازمان جهانی تجارت از منظر دکترین‌های حقوق بشر ۵۷۸

- مبحث اول: عملکرد سازمان جهانی تجارت و دکترین امنیت انسانی ۵۷۸
- مبحث دوم: عملکرد سازمان جهانی تجارت و حکمرانی مطلوب ۵۸۲
- مبحث سوم: عملکرد سازمان جهانی تجارت و دکترین مسئولیت حمایت ۵۸۷

نتیجه‌گیری و پیشنهادات ۵۹۱

۱) موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت و حقوق بشر ۵۹۳

الف) حق بر غذا و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۵۹۳

ب) حق بر سلامت و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۵۹۵

ج) حق دسترسی به داروهای اساسی و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۵۹۸

د) حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۶۰۰

ر) حق بر کار و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۶۰۱

ز) حق بر آموزش و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۶۰۳

س) حق توسعه و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۶۰۵

ش) حق بر محیط زیست سالم و موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت ۶۰۸

۲) سیاست‌ها و استانداردهای سازمان جهانی تجارت و حقوق بشر ۶۱۱

الف) حق بر غذا و سیاست‌های سازمان جهانی تجارت ۶۱۳

ب) حق بر سلامت و استانداردهای سازمان جهانی تجارت ۶۱۳

ج) حق دسترسی به داروهای اساسی و سیاست‌های سازمان جهانی تجارت ۶۱۴

د) حق بر کار و سیاست‌های سازمان جهانی تجارت ۶۱۵

ه) حق بر آموزش و سیاست‌های سازمان جهانی تجارت ۶۱۵

و) حق بر توسعه و سیاست‌های سازمان جهانی تجارت ۶۱۶

ی) حق بر محیط زیست سالم و سیاست‌های سازمان جهانی تجارت ۶۱۷

۳) رویه نهادهای حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت و حقوق بشر ۶۱۸

الف) حق بر غذا و رویه نهادهای حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت ۶۱۸

ب) حق بر سلامت و رویه نهادهای حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت ۶۱۹

ج) حق دسترسی به داروهای اساسی و رویه نهادهای حل و فصل اختلاف سازمان

جهانی تجارت ۶۲۰

د) حق دسترسی به آب آشامیدنی سالم و رویه نهادهای حل و فصل اختلاف

سازمان جهانی تجارت ۶۲۱

ر) حق بر کار و رویه نهادهای حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت ۶۲۲

ز) حق بر توسعه و رویه نهادهای حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت ۶۲۲

س) حق بر محیط زیست سالم و رویه نهادهای حل و فصل اختلاف سازمان

۶۲۳ جهانی تجارت

۶۲۸ فهرست منابع

۶۲۸ الف) منابع فارسی

۶۲۸ ۱) کتب

۶۳۴ ۲) مقالات

۶۳۸ ۳) همایش‌ها

۶۴۲ ۴) پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها

۶۴۳ ۵) اسناد و "گزارش‌ها"

۶۴۴ ب) منابع انگلیسی

۶۴۴ Books

۶۴۷ Articles

۶۵۷ Thesis

۶۵۸ Documents and Reports

۶۷۰ Website

مقدمه

موضوع حمایت از حقوق بشر در عرصه تجارت جهانی از مباحث نسبتاً جدید مطرح شده در حق بین الملل تلقی می گردد. سابقه تاریخی این موضوع ریشه در نگرانی هایی دارد که سال های اخیر بروز و ظهور نموده است؛ بویژه واکنش طیف های مختلفی از آحاد مردم جهان از جمله کشاورزان، دهقانان و کارگران، اتحادیه های کارگری، گروه های فعال حقوق بشری و طرفداران محیط زیست که از دهه ۱۹۸۰ نسبت به فرایند نوظهور جهانی شدن تجارت و به تبع آن ناهماهنگی برای سرمایه داری آغاز شده و نسبت به عملکرد سازمان جهانی تجارت و آثار آن بر حقوق و رفاه مردم خویش ابراز نگرانی نموده اند. بررسی ها نشان می دهد روند فزاینده جهانی شدن در عرصه تجارت چنان روابط تجاری را گسترش داده که به ایجاد سازمان جهانی تجارت رهنمون گشته است؛ سازمانی که به عنوان اصلی ترین سازمان مسئول مدیریت رژیم تجاری چند جانبه بین المللی دارای وظایف ساختار- کارکردی متنوعی می باشد به نحوی که ماهیت عملکرد آن نشان دهنده بین المللی مستلزم روابطی خاص در چارچوب عرضه و تقاضا با محوریت اقتصاد آزاد است، که مآلاً منشاء آثار گوناگون در زندگی آحاد اجتماع در سطح بین المللی است. با این حال علی رغم امتیازاتی که جهانی شدن داشته اما "جهانی شدن تجارت" بر مردم در هر مکان و بهر بسیاری از جوانب زندگی روزانه آنها از جمله شغل، غذا، سلامت، آموزش و اوقات فراغت آنها تاثیر می گذارد؛ بطوریکه فاصله غنی و فقیر همچنان در حال افزایش است و صدها میلیون انسان از حقوق بنیادینی که در منشور سازمان ملل متحد و اکثر اسناد حقوق بشر به عنوان "حقوق بنیادین بشر" به رسمیت شناخته شده محرومند؛ حقوقی که برای ارتقاء و حمایت از نوع بشر طراحی شده است. مخالفت های عمومی در اجلاس های سازمان جهانی تجارت نشان می دهد، مخالفت با جهانی شدن در حال افزایش است. این مسأله تا حدی ناشی از این دغدغه است که سازمان جهانی تجارت به صورت مناسبی به حقوق بشر، حقوق کارگران و نیازهای زیست محیطی نپرداخته است. به نظر می رسد همزمان با رشد سریع تجارت جهانی در پرتو فعالیت شرکت های چندملیتی، رعایت حقوق بشر نیز اهمیت

فزاینده‌ای یافته است، زیرا فارغ از تحولات عمده در حوزه تجارت، در حوزه حقوق بشر نیز دگرگونی‌های زیادی رخ داده است. حقوق بشری که در نظام حقوق بین‌الملل موضوعه برای دولتها تعهد ایجاد می‌نماید و یا از دولتها مسئولیت می‌خواهد برای سازمان‌های بین‌المللی نیز تعهداتی را احصاء نموده و از آنها نیز مسئولیت رعایت آن تعهدات و الزامات و موازین پذیرفته شده حقوق بشری را خواستار است. حقوق بین‌الملل بشر، یک نظام هنجاری حمایتی است که موضوع حقوق بین‌الملل را از دولت به فرد توسعه داده است. طبیعی است که تغییر موضوع هنجار از دولت به فرد نشان از تفاوت ماهیت آن هنجار و معاهدات، ناظر به این دو موضوع داشته باشد. با عنایت به تحول ساختاری (نهادی) ایجاد شده در ساخت حقوق تجارت بین‌الملل از یک طرف و تحولات و دگرگونی‌های هنجاری متجلی در حوزه حقوق بین‌الملل بشر از طرف دیگر، امروزه یکی از مهمترین ملاک‌های تداوم فعالیت بی‌سازمان جهانی تجارت چگونگی رویکرد و نگرش آن به مسائل حقوق بشر است؛ به عبارتی سازمان جهانی تجارت با این التزام مواجه می‌باشد که علاوه بر اینکه مؤسسان و اعضای ارملام به التزام و تضمین رعایت حقوق بشر و آزادی‌های اساسی افراد موجود در قلمروی تحت‌موضوع می‌باشد، بلکه کارآمدی و مشروعیت بین‌المللی آن نیز در گرو احترام به حقوق شه‌رندانی حقوقی جامعه بین‌المللی است. از آنجائیکه اکثر اعضاء سازمان جهانی تجارت تعدادی از معاهدات بین‌المللی حقوق بشر را امضاء کرده‌اند، به نظر می‌رسد این دولتها با یک وظیفه متعارض مواجه می‌باشند که نه تنها بایستی تعهدات خود براساس هردو مجموعه حقوق را رعایت کنند بلکه میان آنها نیز بایستی سازگاری ایجاد کنند تا از نقض یکی توسط دیگری اجتناب نمایند. از طرفی سازمان جهانی تجارت نه تنها در اسناد پایه‌ای و موافقتنامه‌های مربوط به تأسیس یک در تصمیم‌های اتخاذی در کنفرانس‌ها و نهادهای حل و فصل اختلافات خود مانند هیأت حل اختلاف و مرجع تجدید نظر باید ضمن رعایت اصول و قواعد حقوق بین‌الملل بشر در حد امکان موجبات تشویق و ترویج این حقوق را فراهم سازد. سازمان جهانی تجارت با کارکردهای اصلی خود مشتمل بر نظارت بر اجرا و مدیریت موافقتنامه‌های مربوطه، ایجاد مجمعی برای مذاکرات و سازوکاری برای حل و فصل اختلافات، در حوزه‌های متعددی مانند حقوق مالکیت فکری، خدمات کشاورزی و تجارت کالا و خدمات، اصولی را وضع نموده که تخطی از آنها منجر به تحریم تجاری علیه صادرات یک کشور از طریق سازوکار حل و فصل اختلاف می‌شود. لذا به دلیل ساز و کار اجرایی قدرتمند سازمان جهانی تجارت، دولتها مجبور به اطاعت از نظم و تعهدات و الزامات تحمیلی این سازمان می‌باشند و از

طرفی هم مقتضیات عصر جهانی شدن تجارت ایجاد می‌کند که کشورها با الگوهای سازمان جهانی تجارت هماهنگ شده و به اشکال مختلف از جمله در موافقتنامه‌ها و قراردادهای بین‌المللی، اصول مورد نظر را رعایت نمایند، به طوریکه رقابت کشورها در پیوستن به سازمان جهانی تجارت ضرورت رعایت موازین و الزامات مورد نظر این سازمان بین‌المللی را مضاعف می‌سازد. بر این مبنا سازمان جهانی تجارت چنانچه بتواند در اعتلا و توسعه حقوق بشر سهیم بوده و نقشی داشته باشد، یقیناً دارای این ظرفیت و قابلیت است که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم حقوق بشر را متأثر ساخته و موجبات عدم رعایت آن را فراهم نماید. پای ای از حقوق بشری مانند حق بر غذا، سلامت، دسترسی به داروهای اساسی، آب آشامیدنی سالم، کار، آموزش، توسعه و برخورداری از محیط زیست سالم می‌توانند به واسطه سیاست‌های سازمان جهانی تجارت، اجرای موافقتنامه‌های آن و در رویه حل و فصل اختلافات آن، مورد خدشه قرار گیرند. در برخی مواقع کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت، شرایط رقابت‌های سخت و نامناسبی را جهت الحاق کشورهای نامزد به این سازمان، تحمیل می‌کنند؛ طوریکه کشورهایی که در حال الحاق به این سازمان می‌باشند، می‌بایست در نخستین گام تائید دایمی خود را مورد بررسی و تجدید نظر قرار داده و همچنین به اعمال اصلاحات وسیعی مبادرت نمایند. برخی از کشورهای در حال توسعه، استانداردهای بنیادین و محوری کار از قبیل شرایط کاری، حداقل دستمزد، حق تشکیل اتحادیه و حق درآمد برابر و منع کار کودک و برابری جنسیتی، مصوب سازمان بین‌المللی کار و مقرر در دیگر معاهدات حقوق بشری را تضعیف می‌کنند تا مزیت رقابتی محصولاتشان در بازار جهانی را بدست آورند.

نکته مهم اینکه در سیاست‌گذاری‌های تجاری سازمان جهانی تجارت آثار حقوق بشری این سیاست‌ها مطمح نظر قرار نمی‌گیرد؛ بدین نحو که در سازوکار بررسی سیاست تجاری سازمان جهانی تجارت، رویه‌ها و سیاستگذاری‌های تجاری به صورت یک بعدی مورد بازنگری قرار می‌گیرند و تنها مسئله‌ای که در این ارزیابی‌ها مورد توجه قرار می‌گیرد، هماهنگی این خط مشی‌ها با قوانین تجارت آزاد است و در عمل اصول حاکم بر تجارت آزاد بر اصول حقوق بین‌الملل بشر اولویت دارد. از طرفی دیگر سیاست‌های تجاری بین‌المللی اتخاذی توسط دولتهای عضو سازمان جهانی تجارت نگرانی‌های حقوق بشری جدی را برانگیخته است؛ به طوریکه سیاست آزادسازی تجاری، بی‌توجهی و تخریب محیط زیست را به دنبال داشته است. در دهه‌های اخیر به خاطر توسعه ناهمگون و ناپایدار در سطح جهانی، مخاطرات زیادی متوجه محیط زیست بشر شده و بشریت را تهدید

می‌کند. به عنوان مثال سیاست آزادسازی تجارت خدمات می‌تواند در تعارض با تعهد دولت مبنی بر دسترسی به خدمات اساسی مانند حق دسترسی بر آب آشامیدنی سالم باشد. لذا بیشتر انتقادهای مطروحه علیه سازمان جهانی تجارت از این برداشت نشأت می‌گیرد که آزادسازی تجارت بین‌المللی به طور فزاینده‌ای اهمیت یافته و دیگر ارزشها را قربانی کرده است. از طرفی در حقوق سازمان جهانی تجارت اصول منع تبعیض یا الغای کلیه تبعیضهای تجاری به دو صورت "تعهد رفتار دولت کامله الوداد" و "تعهد رفتار ملی" وجود دارد؛ لذا قواعد سازمان جهانی تجارت به طور غیر مستقیم هر گونه تمایز میان محصولات تولید شده بدون سوء استفاده از حقوق بشر و محصولات تولیدی از طریق نقض استانداردهای حقوق بشر را منع کرده است. بر اساس قواعد موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت، اعمال تبعیض بر اساس روش تولید و فرآوری، اصل منع تبعیض را نقض می‌کند، زیرا که این اصل می‌بایست نسبت به کالاهای مشابه اعمال گردد. نکته قابل تأمل اینکه در هیچ جایی اسناد سازمان جهانی تجارت صراحتاً از مقررات حقوق بشر صحبت به میان نیامده و استانداردهای حقوق بین‌الملل عمومی در زمینه حقوق بشر مطرح نگردیده است. از طرفی هر یک از دولت‌های عضو سازمان جهانی تجارت در زمینه حقوق بشر تعهداتی دارند که تا حدی به رفتار عملی آنها در این سازمان‌ها تسری می‌یابد. در بسیاری از موارد تلقی بر این است که دولت‌ها ملزم به رعایت هر دو دسته تعهدات تحمیلی بواسطه سازمان بین‌المللی که خود بنیان گذاشته‌اند و دیگر تعهدات تحت حقوق بین‌الملل می‌باشند. همچنین تعهدات حقوق بشری هر دولت ایجاب می‌کند از همه ابزارهای متناسب برای عمل بازیگران تحت تابعیت خود، به شرکت‌های چند ملیتی در چارچوب قوانین استفاده نماید. به عنوان تابعان حقوق بین‌الملل، سازمانهای بین‌المللی به حقوق بین‌الملل عام ملزم می‌باشند؛ به عبارتی سازمان جهانی تجارت، به واسطه الزامات حقوق بین‌الملل عام تعهداتی برای رعایت حقوق بشر دارد، لذا برای تیرانی که تعهدات میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، اصول عام یا حقوق بین‌الملل عرفی را تشکیل می‌دهند، سازمان جهانی تجارت را ملزم می‌کند. لذا به نظر می‌رسد سازمان جهانی تجارت بایستی تا حد بیشتری پذیرای آثار اقداماتش در روند به جریان انداختن حقوق بشر باشد، هر چند دولتهای عضو سازمان جهانی تجارت نیز می‌بایست تضمین نمایند که تعهدات حقوق بشری آنها انجام یافته است. لیکن از آنجایی که سازمان جهانی تجارت یک سازمان متکی بر اعضاء می‌باشد، بخشی از این وظیفه بر عهده دولت‌های عضو است تا تضمین نمایند که تصمیمات سازمان جهانی تجارت و قواعد آن، آثار منفی بر وضعیت

حقوق بشر در دولتهای عضو سازمان جهانی تجارت ندارد. حاصل کلام اینکه سازمان جهانی تجارت به منظور تعیین ضوابط حقوق بشری و همچنین برای نظارت بر اجرای تعهدات حقوق بشری و به جریان انداختن حقوق بشر در فعالیتهایش نیازمند اطلاعات و روش های نهادهای مرتبط سازمان ملل نظیر ارگان های حقوق بشری سازمان ملل و یا سازمان بین المللی کار می باشد.

در بررسی مقدماتی به نظر می رسد سازمان جهانی تجارت رأساً صلاحیت رسیدگی به کاستی ها و نقایص های حقوق بشری ندارد و باید ارگان های تخصصی حقوق بشر به مسائل و موارد نقض حقوق بشر بپردازند. با اِبتنای بر این مفروض که در سلسله مراتب میان هنجارهای حقوق بین الملل، قواعد حقوق بشر از اعتبار بالاتری در مقایسه با سایر قواعد حقوق بین الملل برخوردار هستند و تبعیت و رعایت آنها در مواقع تعارض با قواعد بین المللی تجاری توسط بازرگانان و تابعان بین المللی الزامی است. به نظر می رسد سازمان جهانی تجارت به عنوان یکی از تابعان حقوق بین الملل تکلیف دارد تا در عمل و در شرایط متعارض میان قواعد تجارت و حقوق بشر، نسبت به ارتقاء و حمایت از حقوق بشر اهتمام داشته باشد. به نظر می رسد عملکرد سازمان جهانی تجارت به عنوان داعیه دار اقتصاد بازار و آزادسازی تجاری به لحاظ استیلای گفتار تجارت آزاد بر رفتار، قواعد و رویه های تصمیم گیری آن در عمل با هنجارها و قواعد حقوق بین الملل بشر انطباق ندارد؛ قواعدی که با نگاهی انساندوستانه برای حمایت از گروه های مختلف اجتماعی و اقلیت های قومی و مذهبی در مقابل تعدیات دولتها تهیه شده و حمایت از حقوق بشر منی الزام تابعان این حقوق به رعایت قواعد و اصول بین الملل حقوق بشر و مجازات نقض بین آنها را وجهه همت خود قرار داده است. همچنین در عمل، اجرای موافقتنامه ها مربوط به سازمان جهانی تجارت، تصمیمات اتخاذ شده توسط هیات های حل اختلاف و مرجع تجدید نظر سازمان جهانی تجارت و سیاست ها و خط مشی های اتخاذی توسط ارکان آن، منطبق با موازین حقوق بین الملل بشر به نظر نمی رسد. بررسی عملکرد سازمان جهانی تجارت به طور عام و رویه حل و فصل اختلافات آن در قالب سازوکار حل و فصل اختلافات و ارتباط آن با موازین حقوق بین الملل بشر محور این مطالعه است.

با عنایت به اینکه سازمان جهانی تجارت بواسطه تعهدات دولتهای عضو از یک طرف و تعهدات خود از طرف دیگر و همچنین وجود الزامات حقوق بین الملل عام الزاماتی برای رعایت حقوق بشر دارد، اکنون سؤال اساسی و اصلی که در این چارچوب مطرح می گردد

اینست که: آیا عملکرد سازمان جهانی تجارت با موازین حقوق بین‌الملل بشر انطباق دارد؟ به تبع پرسش اصلی فوق، سؤالات فرعی ذیل به ذهن متبادر می‌گردد:

(الف) آیا سازمان جهانی تجارت در چارچوب حقوق بین‌الملل التزامی به رعایت قواعد بین‌المللی حقوق بشر دارد؟

(ب) آیا موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت در عمل با موازین حقوق بین‌الملل بشر انطباق دارند؟

(ج) آیا سیاست‌ها و خط‌مشی‌های ارکان مختلف سازمان جهانی تجارت با موازین حقوق بین‌الملل بشر انطباق دارد؟

(د) آیا رویه‌های حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت با موازین حقوق بین‌الملل بشر انطباق دارد؟

محور اصلی این جستار بررسی عملکرد سازمان جهانی تجارت در پرتو موازین حقوق بین‌الملل بشر می‌باشد که در پس‌ده سعی دارد برای نخستین بار و به طور جامع، رعایت این قواعد و استانداردهایی را در سه محور موافقتنامه‌ها، سیاست‌ها و رویه‌های حل و فصل اختلاف سازمان جهانی تجارت مورد بررسی قرار دهد.

در این نوشتار سعی بر آن است که در بخش نخست با نگاهی هر چند موجز و اجمالی به بررسی مبانی نظری حقوق بین‌الملل بشر از یک طرف و حقوق تجارت بین‌الملل از طرف دیگر پرداخته شود. از اینرو زمینه را بستر بحث، حوزه موضوعی حقوق بشر و گفت‌وگوها و نظریه‌های آن با تأکید بر ضرورت رعایت موازین و قواعد حقوق بشر قرار داده شده است. در بخش دوم این کتاب نسبت میان حقوق بین‌الملل بشر و حقوق سازمان جهانی تجارت مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش سوم نگارنده بر آنست تا با ابتدای بر گفت‌وگوهای سه‌گانه حقوق بشر شامل گفت‌وگو فلسفی، گفت‌وگو تاریخی و گفت‌وگو سیاسی - اجرایی، عملکرد سازمان جهانی تجارت را در سه حوزه سیاست‌ها، موافقتنامه‌ها و رویه حل و فصل اختلافات آن مورد ارزیابی و نقد قرار دهد. در گزینش مصادیق حقوق بشری سعی بر لحاظ بیشترین ارتباط موضوعی و آثار و پیامدهای عملی اجرای موافقتنامه‌های سازمان جهانی تجارت، اعمال سیاست‌های آن و نیز رویه‌های حل و فصل اختلاف آن بر موازین حقوق بین‌الملل بشر در پرتو گفت‌وگو قانونی حقوق بشر می‌باشد، هر چند در این تحلیل سایر گفت‌وگوها و همچنین دکترین‌های حقوق بشری از نظر دور نمانده است. این نوشتار سعی بر آن است تا پاسخی روشنمند به سؤال اصلی و سؤالات فرعی مطرحه داده شود. نگارنده ضمن تأکید بر تبیین حقوق بشری از عملکرد سازمان جهانی تجارت، امید

دارد سایر ابعاد سازمان جهانی تجارت بویژه سازوکار حل و فصل اختلاف آن و رویه نهادهای مربوطه را در مطالعه‌ای دیگر به سرانجام برساند.

در پایان بر خود فرض می‌دانم از استاد گرانقدر جناب آقای دکتر حسین شریفی طرازکوهی که در کلیه مراحل نگارش این کتاب راهنما و مشوق اصلی نگارنده بوده‌اند با کمال خضوع تشکر و قدردانی نمایم امید آنکه این اثر در نظر اهل علم و فضل، حقوقدانان حوزه حقوق بین‌الملل و سازمان جهانی تجارت، خدمتی هر چند اندک در راستای ارتقاء و توسعه ادبیات حقوق بین‌الملل بشر و حقوق سازمان جهانی تجارت در کشور عزیزمان ایران محسوب گردد.